EVTAGOGIK YONDASHUV ASOSIDA BO'LAJAK PEDAGOGLARNING MUSTAQIL TA'LIM KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISH

Omonova Muxlisa Dustnazar qizi
Pedagogika kafedrasi dotsent v.b
Alfraganus University

DOI: ***https://doi.org/10.5281/zenodo.23999891***

Annotatsiya. *Tezisda evtagogik yondashuvning bo'lajak pedagoglarning mustaqil ta'lim kompetensiyasini rivojlantirishdagi imkoniyatlari tahlil qilinadi. Mustaqil o'quv maqsadini belgilash, resurslarni tanlash, bilimni amaliy vaziyatga ko'chirish va refleksiv baholash o'rtasidagi bog'liqlik yoritiladi. Nazariy modellashtirish asosida pedagogik oliy ta'lim uchun talabaga yo'naltirilgan o'quv faoliyatining bosqichlari va ularni baholash mezonlari taklif etiladi. Natijalar tajriba-sinov xulosalari emas, ilmiy manbalarga tayangan metodik takliflar sifatida bayon qilinadi.*

Kalit so'zlar: *evtagogika, bo'lajak pedagog, mustaqil ta'lim, o'zini o'zi boshqarish, refleksiya, metakognitsiya, kasbiy kompetensiya.*

Аннотация. *В тезисе анализируются возможности эвтагогического подхода в развитии компетенции самостоятельного обучения будущих педагогов. Раскрывается взаимосвязь между самостоятельной постановкой учебных целей, выбором ресурсов, переносом знаний в практические ситуации и рефлексивной оценкой. На основе теоретического моделирования предлагаются этапы организации студентоориентированной учебной деятельности и критерии её оценивания для педагогических высших учебных заведений. Результаты представлены не как выводы экспериментального исследования, а в качестве методических рекомендаций, основанных на научных источниках.*

Ключевые слова*: эвтагогика, будущий педагог, самостоятельное обучение, саморегуляция, рефлексия, метакогниция, профессиональная компетентность.*

Abstract*. The thesis analyzes the potential of the heutagogical approach in developing the independent learning competence of prospective teachers. It explores the relationship between independently setting learning objectives, selecting resources, transferring knowledge to practical situations, and reflective assessment. Based on theoretical modeling, stages of student-centered learning activities and assessment criteria for pedagogical higher education are proposed. The findings are presented as methodological recommendations based on scientific sources rather than as conclusions drawn from experimental studies.*

Keywords*: heutagogy, prospective teacher, independent learning, self-regulation, reflection, metacognition, professional competence.*

Raqamli axborotning tez yangilanishi pedagogdan faqat tayyor bilimlarni egallashni emas, balki o'z kasbiy ehtiyojlarini aniqlab, uzluksiz o'rganishni ham talab qiladi. Oliy pedagogik ta'limda mustaqil ish ko'pincha topshiriqni belgilangan muddatda bajarish bilan cheklanadi. Bunda talaba mavzu, manba, faoliyat usuli va natijani baholash mezonlarini mustaqil tanlash imkoniyatiga har doim ham ega bo'lmaydi. Evtagogika, ya'ni o'rganish jarayonini ta'lim

oluvchining o‘zi belgilashiga asoslangan yondashuv, ushbu cheklovni yengishga qaratilgan. S. Hase va C. Kenyon uni andragogikadan mustaqil qaror qabul qilish darajasi yuqoriroq bo‘lgan ta’limga o‘tish sifatida tavsiflagan [1]. Tadqiqot maqsadi evtagogik tamoyillarga tayanib, bo‘lajak pedagoglarning mustaqil ta’lim kompetensiyasini rivojlantirishning metodik imkoniyatlarini asoslashdan iborat.

Tadqiqotda nazariy modellashtirish metodidan foydalanildi. Evtagogik ta’lim, refleksiya va raqamli o‘quv muhitiga bag‘ishlangan ilmiy manbalardagi asosiy g‘oyalar [1–4] pedagog kadrlar tayyorlash sharoitiga moslashtirildi. Modelda mustaqil ta’lim kompetensiyasi o‘quv maqsadini belgilash, manbalarni tanqidiy saralash, o‘quv faoliyatini rejalashtirish, natijani amaliyotda qo‘llash va o‘z faoliyatini qayta baholashning o‘zaro bog‘liq birligi sifatida talqin qilindi. Kuzatuv yoki tajriba-sinov o‘tkazilmagani sababli, taqdim etilgan natijalar modelning nazariy tavsifi bilan cheklanadi.

Nazariy tahlil bo‘lajak pedagoglarda mustaqil ta’lim kompetensiyasini rivojlantirish uchun o‘quv faoliyatini uch izchil jarayonda tashkil etish mumkinligini ko‘rsatdi. Dastlab talaba o‘zining kasbiy ehtiyojini tashxislaydi va shaxsiy o‘rganish savolini shakllantiradi. Masalan, u «Nima sababdan ayrim o‘quvchilar guruhli topshiriqda sust qatnashadi?» degan muammoni tanlashi mumkin. Shundan so‘ng ilmiy adabiyot, ochiq ta’lim resurslari va amaliy kuzatuv materiallarini o‘zi saralab, ularning ishonchliligini asoslaydi. Bunda o‘qituvchi tayyor javob beruvchi emas, balki maslahatchi va fikrlashni rag‘batlantiruvchi hamkor vazifasini bajaradi.

Keyingi jarayonda talaba tanlangan muammo yuzasidan kichik pedagogik loyiha ishlab chiqadi. Masalan, guruhli ishlashga jalb etish uchun vazifalarni taqsimlash, o‘zaro fikr bildirish va hamkorlikni kuzatish vositalarini loyihalashtiradi. Ish mahsuli dars ishlanmasi, raqamli portfel yoki vaziyatli topshiriqlar majmuasi ko‘rinishida taqdim etilishi mumkin. Ta’lim oluvchi ish turini tanlagani uchun qarorining natijasi yuzasidan ham javobgarlikni his etadi. Blaschke qayd etganidek, evtagogik yondashuvda shaxsiy imkoniyatlarni rivojlantirish, refleksiya va o‘rganish yo‘lini belgilash muhim o‘rin tutadi [2].

Yakuniy jarayon refleksiv qayta ko‘rib chiqishga asoslanadi. Talaba «Nimani o‘rgandim?» savoli bilan cheklanmay, «Nega aynan shu usulni tanladim?» va «Boshqa vaziyatda qanday yo‘l tutaman?» degan savollarga ham javob izlaydi. Bunday ikki darajali refleksiya avvalgi taxminlarni qayta baholash va kasbiy qarorlarni asoslashga yordam beradi. Baholashda faqat yakuniy mahsulot emas, maqsadning aniqligi, manbalar ishonchliligi, tanlovning dalillanganligi, muammoga mos yechim va refleksiyaning chuqurligi ham e’tiborga olinishi zarur.

Kompetensiyaning shakllanishini kuzatish uchun talabaning dastlabki va yakuniy qarorlari o‘rtasidagi farqni hujjatlashtirish maqsadga muvofiq. Elektron kundalikda qaysi manba rad etilgani, nima sababdan muqobil usul tanlangani va olingan teskari aloqa qanday hisobga olingani qayd etiladi. Masalan, birinchi loyihasida barcha o‘quvchilarga bir xil vazifa bergan talaba keyingi ishlanmada ularning tayyorgarlik darajasiga ko‘ra moslashuvchan topshiriqlarni tanlashi mumkin. Bunday o‘zgarish oddiy bilim orttirishdan farqli ravishda pedagogik vaziyatni mustaqil anglash va harakatni qayta loyihalash qobiliyatini namoyon qiladi. Shu bois portfelga faqat tayyor ishlanma emas, qaror qabul qilish jarayonini aks ettiruvchi qisqa izohlar ham kiritilishi kerak. Mazkur talab mustaqil faoliyatning tashqi ko‘rinishini emas, uning mazmuniy sifatini baholashga xizmat qiladi.

Taklif etilgan modelning muhim jihati talaba mustaqilligini nazoratsiz faoliyat bilan tenglashtirmasligidadir. O‘qituvchi maqsadni birgalikda aniqlash, xavfsiz raqamli resurslarni tavsiya etish, oraliq maslahat berish va baholash mezonlarini kelishish orqali o‘quv jarayonini qo‘llab-quvvatlaydi. Hase va Kenyon tahriridagi tadqiqotlar evtagogik tamoyillar turli o‘quv sharoitlariga moslashtirilishi mumkinligini ko‘rsatadi [3]. Blaschke va Hase esa raqamli tarmoqlar ta’lim oluvchining tashabbusi, o‘ziga ishonchi va metakognitiv faolligini qo‘llash imkonini berishini ta’kidlaydi [4]. Shunga qaramay, mustaqil maqsad qo‘yishga tayyor bo‘lmagan talabalar uchun yo‘naltiruvchi savollar va dastlabki namunalar zarur. Modelning samaradorligini tasdiqlash uchun kelgusida nazorat va tajriba guruhlari asosida empirik tekshiruv o‘tkazish lozim.

Evtagogik yondashuvning amaliy qo‘llanishida raqamli vositalarning o‘zi mustaqillikni ta’minlamasligini ham hisobga olish kerak. Talaba sun’iy intellekt yordamida tayyor javob olishi mumkin, biroq ushbu javobni tekshirmasa yoki tanlash sababini izohlay olmasa, kompetensiya yetarlicha namoyon bo‘lmaydi. Shu sababli topshiriqlarda foydalanilgan manbalarning kelib chiqishini ko‘rsatish, turli yechimlarni taqqoslash va yakuniy qarorni mustaqil himoya qilish talabi muhimdir. Dars yuklamasi, internet imkoniyatlari va boshlang‘ich tayyorgarlikdagi farqlarni inobatga olib, tanlov erkinligini bosqichma-bosqich kengaytirish maqsadga muvofiq. Dastlab talabaga bir necha muammo va resurs taklif qilinadi, keyinchalik ularni o‘zi belgilash huquqi beriladi. Bu yondashuv o‘qituvchi ko‘magi bilan talaba mas’uliyati o‘rtasida muvozanat yaratadi.

Evtagogik yondashuv bo‘lajak pedagoglarning mustaqil ta’limini topshiriq bajarishdan ongli kasbiy o‘rganish jarayoniga aylantirish imkonini beradi. Bunda shaxsiy o‘quv maqsadi, erkin va mas’uliyatli tanlov, amaliy loyiha hamda refleksiv baholash yagona metodik tizim sifatida ishlaydi. Taklif etilgan model pedagogik ta’lim kurslarida sinab ko‘rish va keyinchalik aniq indikatorlar orqali baholash uchun nazariy asos bo‘lib xizmat qilishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Hase S., Kenyon C. From Andragogy to Heutagogy // UltiBASE In-Site. – 2000. – December.
2. Blaschke L. M. Heutagogy and Lifelong Learning: A Review of Heutagogical Practice and Self-Determined Learning // The International Review of Research in Open and Distributed Learning. – 2012. – Vol. 13, No. 1. – P. 56–71. – DOI: 10.19173/irrodl.v13i1.1076.
3. Self-Determined Learning: Heutagogy in Action / ed. by S. Hase, C. Kenyon. – London: Bloomsbury Academic, 2013. – 224 p.
4. Blaschke L. M., Hase S. Heutagogy and Digital Media Networks: Setting Students on the Path to Lifelong Learning // Pacific Journal of Technology Enhanced Learning. – 2019. – Vol. 1, No. 1. – P. 1–14. – DOI: 10.24135/pjtel.v1i1.1.